

ERRATA

(Doplnenie praktickej časti diplomovej práce)

Polosponová konštrukcia *ponerse* + adjektívum

V nasledujúcej kapitole si priblížime polosponovú konštrukciu *ponerse* + adjektívum a spôsoby jej prekladu do češtiny, ktoré sme nadobudli v nami skúmanej vzorke. Tá bola vytvorená v korpuse InterCorp v13 – Spanish, v ktorom sme pracovali s časťou Core a španielskymi originálmi pričom sme zároveň pracovali i so zarovnaným korpusom Intercorp v13 – Czech. V korpuse sme vyhľadávali nasledujúci dotaz: [word="se|Se|me|Me|te|Te|nos|Nos|os|Os"][[lemma="poner"]][tag="ADJ"]. Nadobudli sme 462 výskytov, z ktorých sme po manuálnom odstránení nerelevantných výskytov nadobudli vzorku s počtom 403 výskytov. Keďže tento počet bol náročný na spracovanie, vytvorili sme vzorku 100 náhodných výskytov. V nej sme sa stretli s nasledujúcimi adjektívami (od najfrekventovanejších po menej časté):

Adjektívum	Počet výskytov
<i>nervioso</i>	12
<i>serio</i>	9
<i>triste</i>	7
<i>histérico</i>	5
<i>rojo, colorado, contento, pálido</i>	4
<i>duro</i>	3
<i>feo, loco, lívida, frenético, bravo</i>	2
<i>terco, gordo, tonto, enfermo, furioso, alegre, ansioso, guapo, violento, viejo...</i>	1

Tabuľka 1

Pozrime sa na to, s akými českými protějškami sme sa stretli pri korpusovej analýze a ako bola vyjadrená zmena stavu v českom jazyku. Stretli sme sa s viacerými možnosťami:

A) vyjadrenie pomocou prefixu:

1. prefix *z-* /*ze-* /*za-* :

Espinoza se puso nervioso y se concentró en la carretera. - Espinoza znervózněl a hleděl si řízení.¹

*... eso no puede decírtelo tu señorito, si te pusiste viejo, a su lado ha sido, y el Azarías...
- ... počkej, jak to může tvůj pán říct, zestárnul jsi přece u něho, a Azarías...²*

Se puso bonita la muchacha, lo que sea de cada quien. - Zkrásnělo to děvče, at' si každý pod tím představuje co chce.³

La señora Forbes se puso pálida, sus labios se endurecieron hasta que empezó a disiparse el humo de la explosión... - Paní Forbesová zbledla a rty jí ztvrdly, a když se dým z toho výbuchu začal zase rozptylovat...⁴

- Te pusiste colorada, y más linda, claro. - „Ted' jsi se začervenala a ohromně ti to sluší, fakt.“⁵

Můžeme si povšimnout, že je to právě prefix *z-/ze-*, který bežne spája so zmenou stavu alebo vlastnosti. Taktiež mení i nedokonavé sloveso na dokonavé, vyjadrujúce výsledný dej daného slovesa – ak stojíme vonku v daždi, mokneme (nedokonavý vid)/ ak sme boli vonku v daždi pridlho a sme premoknutí, zmokli sme (dokonavý vid). Obdobne to platí i v češtine.

2. Prefix *roz-* :

V korpuse sme sa taktiež stretli s prípadmi, kedy došlo k vyjadreniu procesu zmeny za pomoci prefixu *roz-* :

El Fila se pone bravísimo. - Fila se strašně rozzuří.⁶

Don Pablo, cuando, en voz baja, se ponía tierno, pensaba... - Když se don Pablo potichu rozněžnil, říkal si...⁷

3. Prefix *po-* :

¹ Bolaño, Roberto – 2666 (2012), preklad Anežka Charvátová

² Delibes, Miguel - Blahoslavení chudí duchem (1986), preklad Jana Novotná

³ Rulfo, Juan - Llano v plamenech. Pedro Páramo (1983), preklad Eduard Hodoušek, Václav Kajdoš

⁴ García Márquez, Gabriel - Dvanáct povídek o poutnících (2005), preklad Vladimír Medek

⁵ Benedetti, Mario - Díky za oheň (1986), preklad Libuše Prokopová

⁶ Arriaga, Guillermo - Psí lásky (2009), preklad Šárka Holišová

⁷ Cela, Camilo José – UI (1968), preklad Alena Ondrušková

I keď len v nízkej miere, no stretli sme sa i s prípadom prefixu *po-*, a to v nasledujúcom prípade:

*... después como los conejos y por último como las tortugas, hasta que el mundo se puso triste y volvió a oscurecer. - ... pak jako králíci a nakonec jako želvy, ale to už svět zase posmutněl a nadešel soumrak.*⁸

B) vyjadrenie prostredníctvom pomocného fázového slovesa:

*...amén de ayudar a meter la loca en una barrica con tapa de rosca, mediada de vino tinto caliente, cuando se ponía frenética. - když ta bláznivá začala zuřit, pomáhala jí domluvit horkým vínem a dostat ji do sudu s víkem, které se dalo přišroubovat.*⁹

*Se ponía histérica. - Hned začínala trojčit.*¹⁰

V tomto prípade sa stretávame so syntetickými i analytickými formami prekladu – znervóznel/ začal byť nervózní. Syntetická forma však dominuje (5 ku 2 výskytom). Pokiaľ ide o výskyt adjektíva *histérica*, stretli sme sa len s analytickou formou, teda začnu byť hysterická:

*...me pongo histérica y me ataco a mí misma. - začnu byť hysterická a zraňuju sama sebe.*¹¹

Vo väčšine prípadov sme sa stretli práve so slovesom začať. Narazili sme však i na výskyt s jeho antonymom – prestať. V tomto prípade však šlo o voľný preklad, ktorý by sme mohli radiť i do nasledujúcej kategórie (C) v našej analýze:

*Dámaso sostuvo la mirada sin parpadear, hasta que el hombre se puso serio y le volvió la espalda. - Dámaso se mu bez mrknutí díval do očí, až se chlapík přestal usmívat a ukázal mu záda.*¹²

C) ďalšou alternatívou prekladu bol voľný preklad:

No éramos amigas, pero Riad Halabí se ponía nervioso cuando estábamos solas por mucho rato y si nos sorprende hablando en voz baja buscaba pretextos... - Nepřátelily

⁸ García Márquez, Gabriel - Neuvěřitelný a tklivý příběh o bezelstné Eréndiře a její ukrutné babičce (2008), preklad Blanka Stárková

⁹ Cunqueiro, Álvaro - Muž, který se podobal Orestovi (1980), preklad Josef Suda

¹⁰ Zúñiga Pavlov, Jorge - Stěhování a jiné po(c)hyby (2004), preklad Anežka Charvátová

¹¹ Etxebarria, Lucía - Lásky, zvědavost, prozac a pochybnosti (2007), preklad Hana Kloubová

¹² García Márquez, Gabriel - Pohřeb Velké matky (2008), preklad Blanka Stárková

*jsme se, ale když nás Riad Halabí viděl dlouho spolu nebo nás přistihl při tichém hovoru, nebyl zrovna ve své kůži.*¹³

*Me puse serio, me puse triste, me indigné:... - Nasadil jsem vážnou, zarmoucenou tvář, rozhořčil jsem se:...*¹⁴

D) preklady významovo aproximujícíe k „to become“ (stat' sa):

*A veces me excito y me pongo romántico. - Někdy se v rozrušení stávám romantickým.*¹⁵

E) preklad pomocou slovesa „byt“:

*...aunque a veces los mosquitos se ponían insoportables. -...i když někdy byli moskyti nesnesitelní.*¹⁶

*...otros se ponían contentos y optimistas con el sol y la noche los entristecía. - , ostatní jsou spokojeni a mají dobrou náladu, když svítí slunce, zato v noci jsou smutní.*¹⁷

F) d'alsie formy prekladu:

Do d'alsej, a to pomerne rozsiahlej skupiny patria d'alsie typy prekladov, pri ktorých sme nenašli samostatnú charakteristiku. Radíme sem preklady ako *zuřil, vadly, vyvádíme, vypadá to špatně, zlobil jsem se* a pod.:

*El terreno rocoso resultaba traicionero en esa época, porque amanecía con escarcha y se ponía resbaloso. - Kamenitý terén byl v této době zrádný, protože za svítání byla jinovatka a klouzalo to.*¹⁸

*La abuelita se metió en seguida en la riña, aleteando e intentando sujetar a Angustia, que se puso desesperada. – Babička se okamžitě vmísila do hádky. Mávala kolem sebe rukama a snažila se chytit Angustias, která si už zoufala.*¹⁹

¹³ Allende, Isabel - Eva Luna (2006), preklad Alena Jurionová

¹⁴ Onetti, Juan Carlos - Bezejmenný hrob a jiné příběhy (1987), preklad Hedvika Vydrová, Vladimír Uhlíř

¹⁵ Bolaño, Roberto – 2666 (2012), preklad Anežka Charvátová

¹⁶ Gutiérrez, Pedro Juan - Král Havany (2009), preklad Anamarie Wachtlová

¹⁷ Vargas Llosa, Mario - Zelený dům (2005), preklad Vladimír Medek

¹⁸ Allende, Isabel - Království Zlatého draka (2004), preklad Monika Baďurová

¹⁹ Laforet, Carmen – Nic (1984), preklad Blanka Stárková

Nasledujúca tabuľka predstavuje frekvenciu prekladov bez ohľadu na konkrétne adjektívum:

Spôsob prekladu	Typ A	Typ B	Typ C	Typ D	Typ E	Typ F
Počet výskytov	34	9	17	1	16	23

Tabuľka 2

Možno zhrnúť, že dominujú protějšky tvorené prostredníctvom prefixu. Tým najčastejším je *z-*, no stretávame sa i s ďalšími ako *roz-* alebo *po-*. V korpuse sme sa stretli s mnohými syntetickými formami ako *zvážněl*, *zbledl*, *rozzuřila se*, *onemocneli* a pod. Keď však syntetická forma ako taká nie je bežná alebo vôbec prítomná, prekladatelia využívali formu analytickú ako napr. *začne hysterčit*, *stát se romantickým* a pod.. Stretli sme sa i s protějškami vo forme voľného prekladu ako napr. *nasadil odborný tón*; vo forme slovesa byť ako napr. *obloha je růžová* alebo prekladatelia taktiež využili ďalšie formy alebo slovesá ako *nebe se zatáhlo*, *zlobí se (ponerse bravo)*, *zoufala si* a podobne.

Polosponová konštrukcia *volverse* + adjektívum

V prípade konštrukcie *volverse* + adjektívum sme opäť hľadali jej české protějšky v korpuse, identickom ako v predchádzajúcom prípade. Rozdielny bol len dotaz. V tomto prípade sme zadávali: [word="se|Se|me|Me|te|Te|nos|Nos|os|Os"] [lemma="volver"] [tag="ADJ"]. Nadobudli sme tak 354 výskytov. Po vyčistení šumu, resp. irelevantných výskytov pre túto analýzu, sme sa nakoniec dopracovali k 315 výskytom a z nich sme extrahovali 100 náhodných výskytov, ktoré sme skúmali ďalej. Opäť sa pozrime na tabuľu najčastejších prídavných mien v daných konštrukciách:

Adjektívum	Počet výskytov
<i>loco</i>	20
<i>distinto, insoportable, azul</i>	3
<i>salvaje, intolerable, gordo</i>	2
<i>entretenido, hermoso, oscuro, impersonal, denso, triste, vulgar, imposible, rojo etc.</i>	1

Tabuľka 3

Pokiaľ ide o české protejšky, i v tomto prípade dominovali výskyt s prefixom, a to so *z-* /*ze-* :

A) využitie prefixu z- /ze- :

*...se volvía hermoso, irradiaba decencia e idealismo. - ...zkrásněl a vyzářovala z něj slušnost a idealismus.*²⁰

Vysoký počet daných výskytov pripisujeme i rôznym podobám prekladu konštrukcie *volverse loco*:

*Algunas se vuelven locas y se matan. - Některé zešílí a zabijou se.*²¹

*Se volvió loco y se largó. - Zmagořil, sbalil se a vypadnul*²²

*Jonah Raskin, por poco se vuelve loco en el intento. - Jonah Raskin, který se při tom málem zbláznil.*²³

B) vyjadrenie návratu:

Taktiež sme sa však stretli s výskytmi, kde bola explicitne vyjadrená idea návratu, typická pre sloveso *volver(se)*:

*...al cruzar este umbral los privilegios se hacen humo y nos volvemos humildes. -... jakmile překročíme práh, všechny výsady se obrátí v prach a my se vrátíme se k pokoře.*²⁴

*Cuando, por el contrario, le parecía yo triste o asustada, se ponía muy contenta y se volvía autoritaria. - Zato když jsem Ji připadala ustrašená nebo smutná, celá se rozjasnila a vracela se jí její panovačnost.*²⁵

C) protějšek vo forme slovesa „byť“:

*...cuando era feliz la felicidad que experimentaba se volvía contagiosa. -...když byla šťastná, její radost byla nakažlivá.*²⁶

*Pero, joven o viejo, se vuelve salvaje al ser acorralado. - Ale ať starý či mladý, když je zahán do úzkých, dokáže být divoký.*²⁷

²⁰ Vargas Llosa, Mario - Ráj je až za rohem (2007), preklad Jan Hloušek, Jan; Jiří Holub

²¹ Vargas Llosa, Mario - Keltův sen (2011), preklad Jana Novotná

²² Bolaño, Roberto – 2666 (2012), preklad Anežka Charvátová

²³ Vila-Matas, Enrique - Bartleby a spol. (2006), preklad Lada Hazaiová

²⁴ Allende, Isabel – Paula (1998), preklad Anežka Charvátová

²⁵ Laforet, Carmen – Nic (1984), preklad Blanka Stárková

²⁶ Bolaño, Roberto – 2666 (2012), preklad Anežka Charvátová

²⁷ Fuentes, Carlos - Diana aneb Osamělá lovkyně (2001), preklad Martina Hulešová

Pri tomto type protějškov sme sa stretli i s výrazom *zas/zase*, naznačujúcim ideu návratu k pôvodnému stavu:

*Si estoy con Jaime me vuelvo buena... - Když jsem s Jaimem , jsem zase hodná...*²⁸

D) protějšek vo forme „stať sa“, „premeniť sa“, explicitné vyjadrenie zmeny/premeny:

Na rozdiel od ojedinelého výskytu slovesa *ponerse* v preklade „stať sa“, v našej vzorke sme sa stretli s početnými protějškami slovesa *volverse* v danom význame:

*...se vuelve insolente y temeraria... - ...stává se drzou a troufalou...*²⁹

*Es que esa noche me volví salvaje, vas a ver qué horrible. - Poněvadž ten večer se ze mě stala divoška, to ještě poznáš, jaká.*³⁰

*Los ríos, turbios en invierno, se volvieron cristalinos... - Voda v řekách, v zimě kalná, se proměnila v křišťálově čistou...*³¹

E) voľný preklad:

Stretli sme sa i s viacerými zaujímavými prekladateľskými riešeniami danej polosponovej konštrukcie, ktoré si ponechali obsahovú formu a podtrhli daný kontext:

*Una noche se volvió loco y mató a su hermana. - Jednou v noci mu hráblo a zabil svou sestru.*³²

*A partir de entonces, la vida de la casa se volvia impersonal , deshumanizada.... - Od této chvíle nabýval život v domě neosobní, odlidštěný ráz...*³³

*¡Me vuelvo loca! - Já přijdu o rozum!*³⁴

Vidíme, že prostredníctvom voľného prekladu ako i na základe výberu protějšku (najmä pri adjektíve *loco*), načrtávame rôzne významové odtiene – prísť o rozum, zbláznit' sa < zošaliet' < zmagorit' a pod.

²⁸ Laforet, Carmen – Nic (1984), preklad Blanka Stárková

²⁹ Mendoza, Eduardo - Podivuhodná cesta Pomponia Flata (2009), preklad Jana Novotná

³⁰ Vargas Llosa, Mario - Zelený dům (2005), preklad Vladimír Medek

³¹ Allende, Isabel - Inés, má drahá (2009), preklad Monika Baďurová

³² Bolaño, Roberto – 2666 (2012), preklad Anežka Charvátová

³³ García Márquez, Gabriel - Láska za časů cholery (2003), preklad Blanka Stárková

³⁴ Laforet, Carmen – Nic (1984), preklad Blanka Stárková

F) vyjadrenie prostredníctvom pomocného fázového slovesa:

V tomto prípade sme sa stretli s vyjadrením iniciálnej fázy deja prostredníctvom slovesa začať/začať byť:

*Tratando de hacerla otra, también el marqués se **volvió distinto**.... - Jak se ji markýz snažil převychovat, **začal být jiný** i on sám...³⁵*

*... el diálogo se **vuelve prolijísimo**, como cuando hay que consolar a alguien...*

*-rozhovor **začne být nudný**, jako když se pokoušíte utěšit někoho ...³⁶*

*Al amanecer, el viento se **volvió helado**. - Za svítání se vítr ochladil a **začal studeně foukat**.³⁷*

V prvom a poslednom prípade sa nám javí ako možnosť využitie syntetickej formy – zmenil sa i on sám v prvom príklade a rozfúkal sa studený vietor v treťom prípade. Je otázne či analytická forma mala vyzdvihnúť proces zmeny alebo šlo len o subjektívnu voľbu prekladateľa.

G) d'alsie typy prekladov:

I v prípade tejto konštrukcie sme sa stretli s ďalšími typmi protějškov, ktoré nešlo obecnne spojiť určitou spoločnou charakteristikou. Do tejto skupiny sme zaradili výskyty ako:

*...las hojas se **vuelven marrones**, las tintas se oxidan, se alteran con el tiempo. - listy **hnědnou**, čern oxiduje a časem bledne.³⁸*

*...en la borrachera todo se **vuelve mejor** de lo que es... -protože v opici **vypadá všechno lepší**, než jak to doopravdy je...³⁹*

³⁵ García Márquez, Gabriel - O lásce a jiných běsech (1997), preklad Vladimír Medek

³⁶ Cortázar, Julio - Nebe, peklo, ráj (2001), preklad Vladimír Medek

³⁷ García Márquez, Gabriel - Zpověď trosečníka (2004), preklad Blanka Stárková

³⁸ Pérez-Reverte, Arturo - Dumasův klub aneb Richeliův stín (2000), preklad Anežka Charvátová

³⁹ Vargas Llosa, Mario - Smrt v Andách (1997), preklad Alena Šimková

Nasledujúca tabuľka predstavuje frekvenciu prekladov bez ohľadu na konkrétne adjektívum:

Spôsob prekladu	Typ A	Typ B	Typ C	Typ D	Typ E	Typ F	Typ G
Počet výskytov	33	2	13	16	11	13	12

Tabuľka 4

Zhrnieme, že opäť dominovali protějšky tvorené pomocou prefixu. Myslíme si, že silný vplyv na vysoký počet výskytov mala práve konštrukcia s adjektívom *loco*, ktoré sa v slovenčine y češtine využíva veľmi často a s rôznymi obmenami slovesa (zbláznit' sa, zmagorit' a pod.). Taktiež sme sa však stretli i s formami prefixu ze- (zežloutne, zešedne). Povšimli sme si, že v porovnaní s konštrukciou *ponerse* + adjektívum, sa oveľa častejšie objavuje *volverse* v preklade „stať sa“. Protějšky sa taktiež často viazali k fázovému slovesu začať/začať byť a stretli sme sa i s neprehliadnuteľný zastúpením prekladov prostredníctvom slovesa „byť“.

Elektronické zdroje:

ČERMÁK, P., VAVŘÍN, M.: Korpus InterCorp – španělština, verze 13. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2020. Dostupný z: <<https://www.korpus.cz/>>